

Väitöskirja lukivaikeudesta huolimatta

Vaikea-asteinen lukivaikeus ei estänyt Eeva-Leena Ylimäkeä koskaan haaveilemasta ja lopulta tekemästä väitöskirjaa. Sattuma puuttui peliin monta kertaa, ja tapaaminen Hanna Maria Kotovaaran kanssa mahdollisti yhteistyön, jonka tuloksena Eeva-Leenasta tuli Terveystieteiden tohtori.

Eeva-Leena Ylimäki:

Hetki luokassa 1970-luvulla

”Juoni oli hyvä, mutta aineessa oli niin paljon kirjoitusvirheitä, etten jaksanut lukea sitä loppuun asti ja korjata.” Näin kirjoitti peruskoulun äidin kielen opettajani ainekirjoitusvihkooni. Elettiin 1970-luvun peruskoulun alkuaikojä, ja tietämys lukivaikeudesta ylipäätään oli hyvin ohutta – myös kouluissa.

Sinnikäs äiti

Opettajien mielestä olin laiska ja tyhmä, mutta äitini oli eri mieltä: hänen mielestään kyse ei ollut kummastakaan. Äitini oli tuolloin ahkera radion kuuntelija, ja hän sattui kuulemaan Yleisradiossa toimittaja **Airi Valkaman**, myöhemmin Erilais-ten oppijoiden liiton puheenjohtajan, ohjelman lukivaikeudesta. Äitini sai myös käsiinsä Mannerheimin lastensuojeluliiton pienen esittelyleh- tisen ”Onko lapsellasi sanasokeus” ja tuli siihen tulokseen, että tästä oli kysymys kohdallani: minulla oli sanasokeus.

Tämän oivalluksen myötä äitini yritti vakuuttaa opettajilleni, mistä oli kyse – siinä kuitenkin onnistumatta. Opettajien negatiivinen asenne alkoi tarttua, ja motivaationi opiskella peruskoulussa las- ki. Jos opettaja ei jaksanut lukea ainekirjoituksiani tai koevastauksiani – olla kiinnostunut oppimisestani – miksi minäkään olisin panostanut koulun- käyntiini? Äitini kuitenkin sinnikkäästi vaati, että minulle tarjottaisiin lukemisen ja kirjoittamisen hahmottamiseen liittyvää erityisopetusta, mikä tuohon aikaan oli vielä harvinaista. Vuonna 1975 pääsin erityisopetukseen, ja sen myötä sain ensim-

mäisen lukitodistukseni vaikeasta lukihäiriöstä.

Liikunta veti puoleensa

Lukioon en voinut edes kuvitella jatkavani lu- kivaikeuteni vuoksi. Kun toiset normaalisti val- mistautuivat siirtymään lukioon peruskoulun päätyttyä, minä edelleen esimerkiksi opettelin ymmärtämään kirjoitettuna, että äitini nimessä on kaksi l:ää ja k:ta. Hakeuduinkin opiskelemaan oppilaitokseen, joissa opiskelu (ja pääsykoe) oli käytännönläheistä ja liikunnallista.

En aina aluksi kertonut lukivaikeudestani, koska en halunnut herättää erityistä huomiota tai saada erityiskohtelua. 1980-luvun alkupuolella puhuttiin yleisesti puolikielisyistä, millä tarkoitettiin 1960-luvulla Ruotsiin muuttaneiden perheiden lapsia, joilla sekä suomen että ruotsin kielen taito oli jäänyt vajaaksi, ja jotkut opettajat epäilivät- kin minua ”puolikieliseksi”. Myöhemmin yleinen tietoisuus lukivaikeudesta käsitteenä alkoi kasvaa, ja sen myötä suhtautuminen vähitellen muuttui positiivisemmaksi.

Sattuma puuttui peliin

En itse antanut lukivaikeuden haitata missään vaiheessa, ja opettajien ymmärtävä asenne auttoi edistämään peruskoulun jälkeisiä opintoja. Val- mistuin lääkintävoimistelijaksi. Innostuin mah- dollisuudesta opiskella lisäksi liikuntalääketiedettä jossakin muodossa – ei kuitenkaan yliopistotasolla lukivaikeudesta johtuen. Mutta elämä päätti tehdä intervention: epäonninen sattuma pakotti minut kouluttautumaan uuteen ammattiin kaaduttuani tapaturmaisesti, koska lonkka ei enää kestänyt fysioterapeutin työtä. Oli valittava uudelleen,

mikä minusta tulisi isona. Määrätietoinen lääkäri sinetöi päättäväsyydellään tulevaisuuteni uuden suunnan: pyrin liikuntalääketieteelliseen tiede- kuntaan Kuopion yliopistoon ja pääsin sinne.

Päätin pärjätä yliopistossa

Yliopistoon pyrkiessäni halusin testauttaa uudel- leen lukivaikeustasoni – olihan edellinen testi ja todistus vuodelta 1975. Sain tulokseksi ”vaikea lukihäiriö, jonka tunnusmerkit ilmenevät sekä äidinkielessä että vieraissa kielissä”. Opintosuun- nitelman laatiminen heti opintojen alussa yhdessä vastuuprofessorin kanssa oli mielenkiintoinen prosessi, koska en ollut etukäteen kertonut hänelle lukivaikeudestani – suorastaan pelkäsin hänen reaktiotaan. Kerrottuaani tilanteestani tämä koke- nut professori kuitenkin totesi luottavaisesti: ”Jos kuninkaanakin pärjää, niin kyllä meilläkin pärjää.” Ja minä päätin pärjätä.

Koin heti alusta lähtien tärkeäksi, että yliopis- to-opinnoissa kaikilla, jotka tarkastivat tenttipape- reitani ja lukivat esseitäni, olisi oikea ymmärrys ja asenne kirjallisia tuotoksiani kohtaan. Sujautin joka tenttipaperin väliin kopion lukitodistuksesta vält- täkseni epämääräiset arvailut ”puolikielisydestä” tai ”sanasokeudesta”, tyhmyydestä ja laiskuudesta puhumattakaan.

Opintojen haastavimmaksi osuudeksi muodos- tui pakolliset ruotsin ja englannin kielen kurssit, jotka jo peruskoulussa olivat aiheuttaneet suuria vaikeuksia vahvan auditivisen puolen vaikeuden vuoksi. Lukitodistuksessani vieraisiin kieliin liittyvä lukivaikeuden aste oli määritelty erittäin vaikeaksi, ja ruotsin kielen kurssi muodostui lähes ylipääse- mättömäksi esteeksi maisteritutkinnon suorittami- selle. Yhteistyö opettajien kanssa kuitenkin auttoi ylittämään esteet: englannin kielestä suoriuduin, koska silloisen tutkintoasetuksen mukainen kieli- taso kuitenkin täyttyi, ja ruotsin kielen kurssisuo- rituksesta anoin vapautusta ja sain sen korvattua täydentämällä muita opintoja.

Kohti väitöskirjaa

Jatko-opintoihin ja väitöskirjaprosessiin minut sy- säsi jälleen sattuma. Olin täydentänyt liikuntalää- ketieteen yliopisto-opintoja opettajaopinnoilla, ja eräs professori kiinnostui päättötyöni tutkimuksen aiheesta. Päädyin kyseisen professorin alaisuuteen ensin tekemään jatkotutkimustyötä aiheesta ja myöhemmin myös väitöskirjaa.

Väitöskirjan kirjoitusprosessin alkaessa luki- vaikeuden realiteetti iski totaalisenä. Siihen asti en ollut koskaan antanut lukivaikeuteni vaikeusasteen tulla esteeksi niille asioille, jotka elämässä tulivat vastaan, vaan olin pyrkinyt ratkomaan ne tavalla tai toisella. Nyt kuitenkin tarvitsin välttämättä konk- reettista apua tuottamani suomenkielisen tekstin oikolukuun, englanninkielisten lähdeaineistojen kääntämiseen ja englanninkielisten artikkeleiden kirjoittamiseen.

Osallistuttuani väitöskirjan kirjoittamista edistävään seminaariin ja saatuani sieltä murskapa- lautteen esimerkkiartikkelistani totesin, että ”tämä homma loppuu tähän”. Tarvitsisin käytännössä työ- parin kirjoitusprosessiin, mutta mistä löytyisi apua: tein väitöskirjaa työn ohella, sukulaisilta ja tuttavilta avun pyytäminen näin isoon urakkaan tuntui mah- dottomalta eikä laitoksella ollut resursseja auttaa.

Avuksi Hanna-Maria

Sattuma oli käytännössä ohjannut minut alun pe- rinkin tekemään väitöskirjaa, ja nyt oli sen vuoro auttaa minua itse prosessissa. Tapasin **Hanna Ma- rian**, joka oli juuri päättänyt aloittaa opinnäytetöi- den ohjaamisen yksityisesti, ja tästä kohtaamisesta käynnistyi yhteinen matkamme kohti väitösti- laisuutta ja karonkkaa. Hanna Marian tarkkuus, loogisuus sekä kielellinen näppäryys auttoivat täy- sipainoisen kirjoitusprosessin käynnistämisessä ja sen ylläpitämisessä. Hän ikään kuin toimi ”tulkki- na” oman ajatteluni ja kirjoittamisen välillä, koska olin itsekseni harjaantunut mestariksi kirjoittama- ni tekstin lukemisessa niin kuin olin sen päässäni ajatellut – ohittaen kirjoitusvirheetkin.

Sattuma puuttui peliin monta kertaa ennen kuin Eeva-Leena Ylimäestä (vas.) tuli Terveystieteiden tohtori lukivaikkeudesta huolimatta. Apuna ja valmentajana toimi Hanna-Maria Kotovaara.

Kaksi vuotta yhteistyötä

Työskentelymme oli erityisen tuotteliasta myös ehkä yllättävästä syystä johtuen: meillä oli hyvin erilaiset opiskelutaustat, minulla terveys- ja hoito-ala, Hanna Marialla tekniikka. Erilainen katsantokanta ja tarkentavat kysymykset havahduttivat pohtimaan syvemmin, mitä ja miten asioita tulisi käsitellä – pitämättä mitään itsestäänselvyytenä. Kävimme yhdessä myös englanninkielistä lähdemateriaalia läpi, mikä olisi minulle yksinani ollut kohtuuttoman työlästä – lähes mahdotonta – sillä yksittäinen outo vieraskielinen sana ei tallennu mieleeni, vaan joudun katsomaan sanan uudelleen ja uudelleen sanakirjasta. Turhauttavaa!

Työskentelimme lopulta yhdessä yhteensä kaksi vuotta vuosina 2013-2015, ja yhteistyön tuloksena syntyi väitöskirja ja sen sisältämät kolme tieteellistä artikkelia, joista kaksi julkaistiin englanninkielisissä alan julkaisuissa.

Jatko-opintotasolle pääsy ei ole missään vaiheessa ollut minulle itsestäänselvyys: vaikea-asteinen lukivaikkeuteni on tuonut omat lisäongelmasa

ja moninkertaistanut haasteet kaikissa opiskelun vaiheissa. Toisaalta omien aivojen erilainen prosessointitapa on ollut myös voimavara, vaikkakin monta kertaa väitöskirjaprosessin aikana kysyin itseltäni: ”Pitkö alkaa tehdä väitöskirjaa, jotta ymmärtää, miten paljon lukivaikeus rajoittaa työskentelyäni”.

Tukea läheisiltä

Vanhempieni valveutuneisuus ja ymmärrys lukivaikkeuttani kohtaan on ollut kaiken opiskeluni perusta. Urheilullisessa perheessämme on aina harrastettu paljon ja monipuolisesti, mikä on vahvistanut myös valmiuksiani opiskella. Uskon, että muun muassa isäni suunnistusopetuksella on lapsuudessani ollut suuri merkitys oppimisvalmiuksien kehittämisessä.

Olen aina myös saanut vankan tuen ja kannustuksen lähipiiriltäni, joka ei ole koskaan suhtautunut lukivaikkeuteeni esteenä tai hidasteena vaan ominaisuutena muiden joukossa. Lisäksi aikuisiällä minulla on ollut onni saada opiskella sellaisten

opettajien ja asiantuntijoiden johdolla, jotka ovat tukeneet minua. Minusta tuli terveystieteiden tohtori vaikea-asteisesta lukivaikkeudesta huolimatta.

Eeva-Leena Ylimäki väitteli Terveystieteiden tohtoriksi Oulun yliopistosta ja on tällä hetkellä töissä Kainuun Sotessa Työhyvinvointiasiantuntijana.

Hanna Maria Kotovaara:

Se oli taivaallinen sattuma!

Näin voi sanoa minun ja Eeva-Leenan polkujen kohtaamisesta. Olin juuri perustanut yrityksen, jonka tarkoituksena on opinnäytetöiden edistäminen ohjaamalla opinnäytetyöprosessia ja sparraamalla kirjoittamista. Kun tapasimme ensimmäisen kerran suunnitellaksemme yhteistyötä, Eeva-Leenan lukivaikeus tuli esiin lähinnä kuriositeettina – ohimennen sivulauseessa. Ymmärsin, että hän pääasiassa kaipasi apua väitöskirjaprosessiin tieteellisten artikkeleiden kirjoittamisen ja englanninkielisten käännosten muodossa. Aiempaa omakohtaista kokemusta lukivaikkeudesta ja sen ilmenemisestä minulla ei ollut.

Intensiivistä yhteistyötä

Aloitimme työskentelyn niin, että Eeva-Leena lähetti tekstiluonnoksia sähköisesti ja minä luin niitä kommentoiden ja oikolukien. Hyvin pian ehdotin kuitenkin tapaamista, koska minulla oli paikoin vaikeuksia ymmärtää, mitä tarkalleen tekstissä tarkoitettiin: olisi tehokkaampaa käydä tekstiä kohta kohdalta läpi ääneen yhdessä kuin sähköpostitse. Kun ensimmäisen kerran kysyin Eeva-Leenalta, ”Mitä olet tässä tarkoittanut?”, oivalsimme jotain hyvin oleellista tulevasta työskentelystämme. Eeva-Leenalla oli erinomainen verbaalinen kyky ilmaista asioita, mutta sanat eivät taipuneet paperille samalla tavalla itsekseni ajatteleamalla kuin ääneen puhumalla. Eeva-Leena oli erinomainen puhuja ja minä puolestani hyvä kirjoittaja, ja näin meistä tuli hyvä ”sanelutiimi”.

Yhteinen työskentelymme oli intensiivistä mutta samalla erittäin antoisaa ja myös tärkeällä tavalla silmiä avartavaa – nyt ymmärsin käytännössä, millä moninaisilla tavoilla lukivaikeus voi ilmentyä. Samalla todistimme, että vaikea-asteisenkaan lukivaikeus ei ole este opinnoissa etenemiselle millään opiskelun tasolla.

Omat kyvyt esiin

Sain myös arvokasta kokemusta opinnäytetyöprosessin ohjauksen onnistumisesta tilanteessa, jossa ohjaaja ei ole kyseisen alan asiantuntija, mikä yleisesti mielletään välttämättömyydeksi ohjaajana toimimiselle. Käytännössä minun ja Eeva-Leenan toisistaan hyvin poikkeavat opiskelusuunnat ja työtaustat nimenomaan myötävaikuttivat positiivisesti kirjoitustyön laatuun: asiaan perehtymätön osaa tiedostamattaan kysyä osuvia kysymyksiä, mikä ohjaa omaan asiaan syvällisesti perehtynyttä pohtimaan hänelle itsestäänselviä asioita uudesta näkökulmasta.

Eeva-Leenan lukitodistuksen mukaan ”Henkilö on lahjakkuudellaan pystynyt kompensoimaan lukihäiriöstä johtuvia vaikeuksia”. Tämä kävi konkreettisesti selväksi hänen verbaalista suvereeniutta seurattessa. Eeva-Leenan esimerkki toimii erinomaisena kannustimena kaikille opiskelijoille: kannattaa tavoitella mahdollisimman tuntuvia päämääriä elämässä, koska vain niin voi valjastaa piilossa olevan potentiaalinsa ja venyä täyteen mittaansa.

Vinkei on oululainen yritys, joka tarjoaa yksilöllistä ohjausta, valmennusta ja sparrausta opinnäytetöiden (pro gradu, diplomityö, AMK-opinnäytetyö, väitöskirja) ja opintojen edistämiseksi ympäri Suomen.